

מהדורה ראשונה תשנ"ט
הדפסה חוזרת תש"ס

הספר יצא לאור בתמיכת קרן מינרבה

תרגום: יעקב גוטשלק
מלבה"ד: יותם חותם

עריכת לשון: גילת עירון, שפה ברורה

ההפצה: הוצאת מאגנס, ת"ד 39099, ירושלים 91390, פקס 02-5633370

©

כל הזכויות שמורות
להוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס
האוניברסיטה העברית
ירושלים תש"ס

מסת"ב 0-039-493-965-ISBN

נדפס בישראל
סדר ועימוד: דעץ, ירושלים

מבוא

חמישים שנה לאחר התמוטטות הרייך השלישי חותרים היסטוריונים בשני מסלולים המשלימים זה את זה: (א) לסכם את המחקר וליצור סינתזות מעודכנות בשאלות הקשורות בחקר הנאציזם והרייך השלישי; (ב) לבחון את הרושם שהותירו הרייך השלישי והעיסוק בו על הזיכרון הקולקטיבי והאוניברסלי, וכן על הזיכרון הפרטיקולרי. הכרך שלפנינו, המתבסס על כנס שנערך מטעם מרכז קבנר להיסטוריה גרמנית ב-1995, נועד לספק לקורא ולחוקר בישראל מבחר מאמרים המתאים לשני מסלולי חקירה וסיכום אלה.

דרך ארוכה עבר חקר הרייך השלישי. לא רק מקורות וממצאים חדשים שינו את פניו, אלא גם שינוי הפרדיגמה ושיטת ארגון המידע. דמותו של היטלר, אף שהיא תופסת מקום מרכזי במחקר, אינה מספקת את ההסבר לכל שאירע. המפתחות להבנת התהוותו של הרייך ועמידתו נעוצים בבחינת הפוליקרטיה המאפיינת אותו מצד אחד וביסודות של שותפות מרצון המאפיינים אותו מצד אחר. למרות הסברה המקובלת שהרייך השלישי הוא יחיד ומיוחד, כופים מושגי המפתח 'פשיזם' ו'טוטליטריזם' – ומאז 1990 גם התמוטטות האימפריה הסובייטית – גישה משווה. גישה זו אינה נוגעת רק ליחס בין הרייך השלישי לבין סוגים אחרים של משטרים במאה העשרים, אלא גם ליסודות המאפיינים את הווייתו של הרייך השלישי, כמו אפליה ורדיפה של יהודים לעומת אפליה ורדיפה של אוכלוסיות אחרות. אף שהנאציזם טבע את חותמו כתנועה פוליטית, הולכת ומתבררת חשיבות ההקשרים האחרים של תופעה זו – החברתיים, הכלכליים, הפסיכולוגיים והתרבותיים.

כמו בכל פרשה היסטורית, גם בפרשה זו עוסקת גילדת ההיסטוריונים בבחינה ביקורתית של מסקנות מחקר מקובלות ושל מיתוסים – על אחת כמה וכמה כאשר המחקר ההיסטורי נשזר במלאכת העיצוב של זיכרון קולקטיבי של התרחשות, שהרושם שהותירה על חלקים נרחבים באוכלוסיית העולם עז ביותר. באסופת המאמרים דלהלן נמצא אפוא לא רק סיכום שיטתי של מצב המחקר (מאמרו של וולפגנג שידר), אלא גם תיאורים של משקעי הזיכרון שהותיר אחריו הרייך השלישי, הן בנושא הרדיפה וההשמדה (מאמריהם של דן דינר, גלעד מרגלית וסטיבן אשהיים) והן בנושאים אחרים, כמו השפעת הכיבוש בגרמניה (מאמרו של ריינר הודמן). כל אלה באים לצד סקירות מקיפות על הרדיפה הכלכלית של יהודי גרמניה (אברהם ברקאי), מדיניות החוץ של